

חנוך אילסר

האגודה הישראלית לאקולוגיה
ומדעי הסביבה

ציטוט מומלץ

אילסר ח. 2015. מי מפחד ממדע?
אקולוגיה וסביבה 6(2): 138-139.



הנדסה גנטית – התערבות בסדרי עולם? | צילום: Susan Melkisetian

מי מפחד ממדע?

29 ביוני, 2015

גיליון קיץ 2015 / כרך 6(2)

נקודת מבט

המדע הסביבתי המאורגן והממוסד נמצא תחת מתקפה, שמגיעה מכיוונים שונים ולעתים מנוגדים. מה יכול לעשות הציבור, ומה חייבים לעשות המדענים כדי לנצח במערכה הזאת?

השנה, אפילו יותר מאשר בשנים עברו, אנו עדים למאבק על מקומו של המדע בקרב הציבור ומקבלי ההחלטות. בזמן שישראל ניצבת בחזית המחקר המדעי בעולם, מובילה בגילויים חדשים ובפריצות דרך מדעיות, הידע המדעי מתקשה למצוא את דרכו למקבלי ההחלטות בה ולסייע להם בהתוויית מדיניות מושכלת. את המצב הזה יש לציבור ולמדענים כאחד הכוח לשנות.

המדע המאורגן והממוסד נמצא תחת מתקפה, כך נדמה, שמגיעה מכיוונים שונים ולעתים מנוגדים. לעתים התוקפים הם אזרחים מודאגים מלאי כוונות טובות, אך חסרי הכשרה וכלים מקצועיים מתאימים, שאספו שברירי מידע (הרבה בזכות האינטרנט), חלקיקי תאוריות-קשר וקצת נתונים ממקור מפוקפק, ומאמינים שדי בכך כדי לקרוא תיגר על שנים של ידע שצברו מומחים בתחומם. בין אזרחים אלה יש החוששים שהמדע פועל בשירות הממסד (במקרה של חיסונים, למשל), יש שחוששים מהתערבות המדע בסדרי עולם (הנדסה גנטית, למשל), או מהשלכות התובנות המדעיות על אמונותיהם ועל אורח חייהם. במקרים אחרים מדובר במתקפה מאורגנת מצד גופים שמבקשים להפחית מעוצמת המסקנות המדעיות כדי לקדם סדר יום כלכלי, דתי או פוליטי (שינוי האקלים, למשל).

מדוע המדע מפחיד, מרגיז או מעורר התנגדות אצל אנשים רבים כל כך? תגליות מדעיות הרי מביאות לשיפור מתמיד באיכות חיינו כמעט בכל התחומים – רפואה, איכות המזון וכמות המזון, טכנולוגיה ועוד. עם זאת, מדע מייצר ספק. הוא לא מקנה ודאות מוחלטת, להפך – הוא מעלה, באופן אינהרנטי, שאלות חדשות, ומאלץ אותנו להתעמת עם האינטואיציות שלנו – עם דעות, אמונות ואינסטינקטים, ולבחון אותם בכלים אחרים – ברורים, מדויקים ומדידים יותר.

החשיבות של המדע בחיינו מחד גיסא, וחוסר הרצון לקבל את הספק שעומד בבסיס השיטה המדעית מאידך גיסא, הם שהופכים אותו למטרה גדולה ומרכזית בעיני מתנגדיו. לא מדובר רק בבורות או ברצון לקדם אינטרסים זרים, אלא, בסיכומו של דבר, בקושי להתמודד באופן רציני ואחראי עם האתגרים שהמחשבה המדעית טומנת בחובה. המדע מאלץ אותנו להסתכל על העולם, על עתידו ועל מקומנו בו באופן כן וישיר; אך לא כולנו מוכנים לשאת באחריות ולהישיר מבט אל מה שמחכה לנו שם.

קשה להבין ולקבל, לדוגמה, שהפעולות שלנו מקרבות את עולמנו המוכר לנקודת אל-חזור, שלאחריה הוא לא יוכל להתאושש. בתחומים כמו ניהול משק מים, שימושי קרקע, זיהום אוויר ושימוש בחומרי הדברה ודישון בתעשיית המזון, העברת הידע שנצבר באקדמיה הן לציבור הן למקבלי ההחלטות היא לא פחות מקריטית. קשה גם לשמוע נבואות זעם על שינוי האקלים, על פגיעה במערכות האקולוגיות, על התפשטות מגפות או על הכחדת מינים מבלי להתייחס או להתכחש. קל לנו יותר לסמוך על האמונות שלנו, על המנהגים שלנו, על ההרגלים הישנים. קשה לשאת באחריות אישית ומערכתית למעשינו, אבל זה בדיוק מה שמקבלי ההחלטות, התקשורת והקהל הרחב צריכים לעשות לנוכח ממצאי המדע.

ומה המדענים יכולים לעשות? הם לא יכולים להסתפק בהטחת מידע ונתונים מקצועיים בקהל הרחב, או להוציא תחת ידיהם דו"חות ומאמרים מחקריים מתוך סקרנות מדעית בלבד. המדען בעת הזאת צריך לגרום לציבור ולמקבלי ההחלטות להאמין בו ולבטוח בו ובדבריו. לשם כך מוטלת עליו החובה לדבר בשפתם, להשתמש בכלים התקשורתיים המתאימים לכך, להתעקש, להתלהב, לשכנע, להזיע, לנסות פעם אחת ולנסות שוב – אם לא דרך הדלת, אז דרך החלון.

המדענים צריכים לחשוב על האחריות שתפקידם כבעלי הידע בחברה מטיל עליהם. הניצחון שלהם יהיה ההישג הגדול של כולנו.